

Per a l'antic arrelament a la Garrotxa és important la memòria publicada en les *Mem. de Agricultura* de la Junta de Comerç de Bna. (any 1817, vol. v, pp. 10 i 50-1), on trobem les equivalències cat. *fajol comú* = cast. *rubión* o *alforjón común*, i cat. *fajol nano* = cast. *r. o a. enano*, i on es llegeix: «los labradores de Olot viven felices sembrando en sus tierras frescas, gredosas y volcánicas el rubión o *fajol común* el cual es muy amante de aquel clima; por lo que nació allí el antiguo refrán --- *és tan segur com lo fajol en Olot*».

És arbitrària l'etimologia *FABEOLUM que proposa *AlcM*, amb ben poca base semàntica, impossible morfològicament com a derivat de *FABA* i rebutjada per la fonètica històrica (Bj dóna *ž* en francès però no en català, on el resultat és *vi* o *bi*). *Fajolar. Fajolera.*

Fagina [*fabina*, 1284], d'un ll. vg. *FAGĪNA, derivat de *FAGUS*, amb el qual el poble relaciona pertot la fagina, cf. fr. *fouine* al costat del fr. ant. *fou* *FAGUS*, al. *buchmarder*, pròpiament 'mart dels faigs'; l'explicació deu estar, com diu Sainéan (*BbZRPb.* I, 86-7), perquè li agrada anar entre faigs, si bé això és vague, i la concreció que vol donar-li Wartburg (*FEW* III, 368-70), que fa niu en troncs d'arbre buits de dins, és estimada pels cabells (el muntanyenc té poca ocasió d'observar on dorm una bèstia tan esquerra); i així com així té ben poca pertinència quant al faig, en el qual tals esvorancs són molt menys freqüents que en el roure: la fagina, que no sempre pot viure de carn, s'alimenta de faja quan no té altra cosa, com ho fa ben sabudament l'esquirol, i això fa que sovint se la vegi per les fagedes.

«Peliceria --- de salvazina, axí con són janetes, *fahines*, volps, gatz martins ---», reva de Perpinyà (*Revue des L. Rom.* iv, 371); «de volps e de *faïnes*», doc. Perpinyà 1295 (*RLR* v, 85), una disposició que degué ser comuna als ports rossellonesos i mallorquins l'esmenta amb lleus variants en els anys 1419 (*InvLC*) i 1420 (*BSAL* II, 221a): allà diu «vestidures folrades de arminis, letissos, arts, *fusines*, vebres, vays, squirols o de britanyes ne d'altra pelliceria», aquí diu «marts, *fusines*, erminis, vebres, fixens e latissos», i en una altra versió, igual, però canviant *fixens* per «vays, squirols e britanyes»; «*fuina*: felis silvester», OPou (*TbPu.*); el *D.Ag.* dóna una cita antiga de *fussina* com animal de pell apreciada; *fatgina* apareix en Miquel Agustí (1617); la variant *faïna*, que s'usa cap a les Guillerries, l'usa Prudenci Bertrana (que freqüentava els boscos de cap a Sta. Coloma): «un quintanot de terra poc agrada --- ont, en havent segat, hi resten dues garberes de palla curta y espiga magra, que aprofiten més a les *faïnes* dels contorns que no pas al pobre pagès que les porta a l'era», «retrocedia espetegant les ales --- llensant tals crits d'esglai que totes les *faïnes* dels voltants havien esment de la facècia» (*Proses Bàrbares*, 42).

Enumero a continuació les variants locals que tinc recollides directament. Rossellonès: *faïnes* Estoer (1960). Cat. oriental: *faïna* Gisclareny-Saldes (1936), *faïna* Espinelves (1935), Sant Pol i Montnegre (1980), però el meu informant creu que s'havia aplicat allora

a les mosteles i gats. Occidental pirinenc: *faïna* Alt Urgellet i fins a Tor de Vall Ferrera (1932); *faïna* a tota la resta de Cardós i Vall Ferrera (1933-4),² a la Vall de Bof (Cardet, 1953) i la Vall de Barravés (Bono, 1957). Ebre: *foina* al Molar (on hi ha el barranc de Les Foines, 1936) i *fuina* a Falset (1935), variant que reapareix a Benasc («he cassau una *fuina* que pesave més de siés kilos», Ferraz, 65) i segueix per l'Alt Aragó on sento *fuina* a la Vall de Gistau i a Linàs de Broto, *fuina* a Panticosa, *fuina* a Ansó (1966), però *faïna* a Bielsa (1965).

Passant al País Valencià: maestr. *fagina* (GaGirona, *Voc.*, p. 325); *faïna* a la Vall de Guadalest («les *f.* ho agafaven amb les arpetes ---», Benimantell, 1963), a Alcoi (J. G. M., 1935) i a Xixona (id., id.); però també hi ha una forma amb *o/u* (*fugina*, *AlcM*; *fusina* o *foina*, ABoscà, *GGRV*, vol. gral., p. 345), *foïna* a la Vall de Moixent (a la Serra de Moixent hi ha el «Morro la Fagina», 1962), *fuïna* a Castelló de Rugat (on m'expliquen que l'empaiten molt per la Serra de Benicadell perquè «la pellissa es paga cara», 1962), però a Carlet *fuina* (J. G. M., 1935) i en el xurro de la Muela de Cortes de Pallás (RRoca Miquel, *Fulls dels Cursos de Ll. Val. del Rat Penat*, 1963, p. 16).³

Pel que fa a l'explicació fonètica, la major part d'aquestes formes correspon al tractament de la *g* en la comarca. Més dificultat ha causat la variant *fuina/fusina/fogina* que com hem vist ja és antiga, i que es retroba en una munió de parlars francesos, oc. i en dialectes italians, sobretot de la zona alpina (des del Piemont al Vènet) però també del Mezzogiorno (des dels Abruzzi fins a Calàbria), veg. *FEW*, I, c., i Rohlfs (*ARom.* ix, 160; *ANSL* clxx, 310). L'explicació està certament en la influència de formes del nom del faig del tipus *fau*, cast. dial. *ho*, fr. ant. *fou* que continuen *FA(G)US* i que, com hem vist, es troben amb gran extensió a Ribagorça, Alt Aragó i ponent d'Occitània; ho comprova el fet que la mateixa alteració fonètica s'ha produït a França, on en lloc del nom de la faja, fr. *faïne* (*FAGINA*) es troba *foïne* en una munió de patuesos de Lorena, Franc Comtat, fr. prov., Centre, fr. occid. i Alvèrnia (veg. *FEW* III, 367b-368a).

Els dubtes o negació de Rohlfs, Gamillscheg (*ZRPb.* xli, 631) i Alessio (*ARom.* xx, 143) no em semblen atencibles perquè a) no coneixen l'extensió del tipus *fau/fou*, que no és solament del Nord de França sinó també dels Pirineus, etc.; b) perden ells de vista que la fagina (com hem documentat repetidament més amunt) és un animal cercat sobretot per a pellisseria, i amb pell molt exportada comercialment (veg. també cites supra), i això ha fet que la influència del Nord de França i dels Pirineus, Alps i grans muntanyes, on es troba el tipus *fau/fou*, s'hagi pogut estendre per traficants a d'altres llocs; c) les explicacions que han assajat aquests autors donen peu a tota mena d'objeccions.

És cronològicament fantàstic dir, com fa Gerhard Rohlfs (*Le Gc.*, 399), que el tipus gascó bigordà *gabino* pugui ser degut a una metàtesi *GAFINA < FAGINA anterior a la palatalització de *gi* en llatí vulgar; proba-